

Vad vet vi om mor Bondeson?

Bakom varje framgångsrik man står det en kvinna sägs det. Författaren folklivsforskaren och läkaren August Bondeson var framgångsrik men förblev ogift. En kvinna, som vi vet, stod bakom honom från tidiga barnaår var hans mor Lisa Beata.

Uppväxt

Lisa Beata föddes den 27 januari 1825 och blev det sista barnet i sin syskonskara på sju barn. Hennes mamma Charlotta (Lotta) Erlandsdotter hade hunnit bli 39 år och hade en svår förlossning, hon födde tvillingar. Först Lisa Beata och sedan en dödfödd pojke. För säkerhets skull antecknade prästen i födelselängden ”av samma föräldrar”!

Föräldrarna Johannes och Lotta bodde på gården Mjöhult i Sandviks socken i Småland. Lotta hade tre barn från ett tidigare äktenskap och tillsammans med Johannes fick hon ytterligare fem barn. Familjen drev en gård och som komplement var fadern skomakare (precis som Lisa Beatas blivande man) och så småningom blev han även socknens klockare.

Lisa Beata gifter sig

Lisa Beatas äldre bror Johan Elias flyttade hemifrån när han var 21 år gammal till gården Gunnarstorp i Vessige socken och började som dräng där. Han blev så småningom gästgivare i Köinge socken. Den andre sonen Johan Anders var kvar hemma tills han var trettio år. När han flyttade blev det till Sjönevads gästgiveri i Vessige socken. Som gästgivare gick det bra för honom trots att länsstyrelsen som var tillsynsmyndighet, bestämde att han bara fick vara gästgivare varannan månad då det på den tiden fanns två konkurrerande gästgiverier i Sjönevad. Han var en man som kunde sköta pengar och bedrev även en omfattande lånerörelse i bygden.

Lisa Beata, ca 1890.

Hur Lisa Beata träffade sin blivande man vet vi inte säkert men det är sannolikt att det skett genom hennes bröder som bosatt sig i Vessigetrakten.

När Carl Bondeson blev skomakarmästare i Vessige gifte han sig med som det beskrivs ”en liten vacker kvinna” som hette Lisa Beata Nygren, senare även kallad Elisabeth. Bröllopet stod i tidig vinter, den 13 februari 1848. Det skulle kunna vara Lisa Beatas far Johannes som förde pennan i vigsellängden eftersom han var klockare, så här står det där: ”Utfärdades lysning till äktenskap emellan skomakaren, mästaren i konstgarverier Carl Bondeson från Kyrkoqvarn i Vessige församling i Hallands län, 35 år gammal och dygderika jungfrun Lisa Beata Nygren från Mjöhult, 23 år gammal”.

Barnen

Första barnet lät inte vänta på sig, redan i december 1848, samma år som giftermålet föddes Johan Bernard, han dog som 10-åring. Andra barnet Carl August föddes i juni 1852 och han dog i december samma år. Dödsorsaken är inte angiven, men prästen har antecknat att ”barnet dog i dess spädhet”.

August Leonard föddes den 2 februari 1854 och den som känner till August Bondeson vet att han levde tills han blev 52 år, han dog nämligen 1906. När August var ett år gammal brann stugan i Kyrkoqvarn ner och fadern

Carl byggde ett nytt hus till familjen samma år. Det nya hemmet kallades Carlsslätt efter fadern. Med tiden kom det att kallas Fågelboet som är August Bondesons eget namn på barndomshemmet. För att vara ett hantverkshem var huset ganska väl tilltaget men det krävdes hårt arbete och sparsamhet för att familjen skulle ha det bra.

Fjärde barnet Lisa Beata föddes var ett dödfött barn. Det finns inget födelsedatum angivet men vi vet att barnet blev döpt 30 april 1857. I oktober 1858 föddes ännu ett barn, som fick namnet Johan Bernard. Tidigare detta år hade familjen mist sin förstfödde son med samma namn. Den andre Johan Bernard blev bara drygt ett år och dog i december 1859. Det var vid tiden före jul som det var som mest arbete för fadern Carl, då reste han nämligen runt som mest i gårdarna och lagade skodon samt seldon eller tillverkade nytt i den mån det behövdes. Modern Lisa Beata var då ensam i hushållet med barnen.

I juli 1862 föddes den enda flickan i familjen, Jenny Charlotta. Yngsta barnet Carl Victor föddes i juli 1865. Honom förlorade familjen strax före hans 20-årsdag då han drunknade.

Jenny och August var alltså de enda av de sju barnen som överlevde till vuxen ålder. Hon överlevde alla i familjen och dog 1934. Före sin död hade hon en stark önskan om att barndomshemmet Fågelboet skulle bli ett minne över sin bror August Bondeson.

Lisa Beatas livstykke ur samlingarna.

Lisa Beatas situation som kvinna är inte unik. Att ägna större delen av sitt vuxna liv åt att vara gravid och att föda barn och amma hörde till det som var normalt. Att mista ett eller flera av sina barn var vanligt men sorgen över de barn och syskon som inte längre fanns med i familjen måste ha präglat vardagen och familjelivet! Det framgår inte i något material jag läst om Bondeson hur denna sorg påverkade hans uppväxt och hans familj. Överlag är kvinnornas liv ganska anonymt i de handlingar som finns om familjen Bondeson.

Mammas ris var ett välsignat ris

Men där Lisa Beata finns omnämnd tycker jag mig kunna utläsa att det var en kvinna med skinn på näsan. Hon verkade bestämd men ändå rättvis.

August beskrivs som ett barn som inte hade utseendet med sig. Han hade lite utstående ögon, var klumpig till växten och var rödhårig, ”vilket” för att citera Klara Johansson ”på den tiden ännu ansågs för ett lyte”. Han sägs ha varit en riktig ’rackarunge’ och hittade på mycket hyss i omnejden kring barndomshemmet. Han hämtade krikon och äpplen ur grannarnas trädgårdar och kastade väl siktad småsten och lyckades så slå av ett ben på en av grannarnas höns! Grannarna gick till prästen och klagade och prästen gick i sin tur till Augusts föräldrar. Oftast slutade det med att lille August fick stryk av pappa Carl eller mamma Lisa Beata. Men det hände att modern Lisa Beata tyckte att prästen brast i bevisningen mot sonen August och klaggjorde då att han var ute i ogjort väder. Hon straffade alltså inte sin son ohörd.

Vid 12 års ålder började August på allmänna läroverket i Halmstad. Med betyg och ett personligt rekommendationsbrev från prästen blev han skickad till ’storskolan i Halmstad’.

”Min mor tyckte att det var en stor lättnad att blifva av med sin käre son på en stund, och ej mindre därför att jag trivdes mycket bättre i skolan, emedan jag där hade friare spelrum än där hemma, och att i värsta fall Mästers färla var mycket mildare än mammas ris, ty den förra basade utanpå byxorna, under det att den senare

vanligen hittade vägen under desamma. Dock, mammas ris var ett välsignat ris och det fördes af den ömmaste moders hand.”

Mor påverkar Augusts yrkesval

Under Augusts studietid på Allmänna Läroverket i Göteborg gick tankarna mycket kring hans framtida yrkesval. Han var en mångfasetterad man med intressen inom flera olika ämnesområden. Som han själv uttrycker det: ”Det finns ingen vetenskap, som jag icke roat mig med att åtminstone doppa näbben i.” Historien nedan ska vara berättad av systemen Jenny.

”En gång då Bondeson som gymnasist hemkom från Göteborg i ferierna, frågade modern:

- Nå, vad skall du nu bli, August? Jag är av klockarsläkt, och det skulle allt vara bra roligt, om du ville bli präst.

Skriv en predikan till söndag.

- Ja, svarade August, jag skall försöka, Mutter.

Han talade med kyrkoherden och fick tillåtelse att predika i Vessige kyrka påföljande söndag. Han skrev en predikan, som lästes högt för alla de hemmavarande och som de funno utmärkt. Men på lördagsmorgonen kom han in till mor Lisa Beata och såg bedrövad ut.

- Jag har ej sovit i natt – jag kan ej predika i morgon.

- Då slipper du, svarade modern lugnt.

- Jag kan inte bli präst – det är omöjligt – något inom mig förbjuder det.

Och August såg modfälld ut.

- Kan du inte bli doktor då? frågade mor Lisa Beata, så botar du nästan till kroppen, då du inte kan till själen. Jo, det ville August.

Så kom han senare till Uppsala och låg där ett år, men det blev ju dyrt och han började oro sig för den långa tid som gick åt för studierna.

En afton han var hemma började han åter samtala med modern om sin bana.

- Jag har ändrat mig nu, jag vill inte bli doktor.

- Vad säger du? Sa modern alldeles bestört.

- Jo, det tycks mig vara bättre att bli tandläkare, jag är tillbjuden att få lära fritt hos en god vän, Widfond – och de tjäna mycket pengar.

Men mor Lisa Beata blev förtvivlad.

- Käre August, skulle du göra mig den sorgen, tandläkare är det sämsta jag vet.

Så talades ej mer om den saken, tills dagen före hans avresa. Familjen satt då samlad och stämningen var dystert, då den avhållne sonen och brodern åter för lång tid skulle lämna dem alla.

- Nå käre August, hur skall det bli? Du ändrar väl ej den bana, som vi alldeles bestämt? Sa modern allvarligt, gick så ut i trädgården och kom igen med en stor prästkrage.

- Här ser du en prästkrage, vill du låta den bestämma?

- Ja, Mutter lilla det får den, svarade August.

- Då börja vi på doktor, sa mor Lisa Beata.

Och hon började: -Doktor – tandläkare – doktor, tills bladen voro slut – det sista blev doktor.

Då steg August upp från bordet, tog modern i famn under tårar och med glad röst ropade han:

- Kära mamma, nu blir det aldrig ändrat, nu skall jag bli doktor.

Sedan talades aldrig mer om den saken, säger Bondesons syster, som var med om samtalen, rådslagen och prästkragen, som mor Lisa Beata förtroendefullt lät avgöra sin sons öde.”

Synen på föremålsinsamling

I boken ”Skollärare John Chronschoughs memoarer” beskriver Bondeson hur skolläraren går runt i bygden och samlar in föremål till museum. I en sekvens som är hämtad direkt från Bondesons insamlingsresor för Artur Hazelius står det så här; ”När han så kom hem till sin moder, häpnade hon över detta ’gamla skräp’ som han medförde och utropade satiriskt: Å, män. Så granna saker! Tänk hvad här nu ska bli fint här i huset, sen vi får museum”.

Detta är enligt Sandklef precis så som Lisa Beata och Carl reagerar då August kommer hem med gamla föremål under arbetet med insamling i Ätradalen. Han berättar själv: ”En av de sista dagarna i juli 1881 kom jag

ifrån en samlingsfärd uppe i halländska skogsbygden, med en full börda av gamla saker, åter till det kära hemmet i Vessige. Far och mor voro just ute i täppan och tittade på potäterna. 'Välkommen August!' hälsade far, där han stod med tummarna i förskinnssremmen. 'Du hade bestämt passat bättre att gå som knalle än att läsa till doktor.' Detta vittnar enligt Sandklef om samma låga uppskattning som Chronsoughs moder visade.

Hemsydda kläder

De kläder Lisa Beata sydde åt August han lär ha varit stolt över, åtminstone när han växt till sig i ålder och visdom. Det berättas att han med stolthet bar sina hemmagjorda kläder både i skolan och vid universitetet. Greta Holmgren-Strömbom skriver i sin bok "Den blåmålade kistan" om ett besök August Bondeson gjorde i hennes barndomshem i Uppsala.

"En dag kom August ovanligt upprymd och glad och ställde sig bredbent och rak mitt framför mor. – Ser professorskan något märkvärdigt på mig? Nej mor hon såg ingenting. Men Bondeson envisades, att hon skulle se. Till sist undra mor om han förlovat sig, eftersom han var så glad. Då skrattade han och visade på kläderna. Kostymen hade mor vävt. Och stövlarna hade far gjort. Och så gick han där stolt som en kung i den ljusa vadmalen och de bastanta hallandsstövlarna."

I de samlingar med föremål som Läns museet Varberg har från Fågelboet finns även kläder. Bland annat ett litet livstykke vävt i tekniken munkabälte. Vi är ganska säkra på att livstycket har varit Lisa Beatas (om inte är det system Jennys). Till vår stora glädje lever kopior av detta livstykke kvar i Lisa Beatas hembygd, kopior av den ingår i Alfshögs hembygdsdräkt. Även Augusts folkdräkt finns det uppsydda kopior av som representanter från Vessige-Alfshögs hembygdsförening brukar använda och visa upp på Fågelboet.

Mors dag på Fågelboet den 31 maj

I år sammanfaller Ekomuseets dag på Fågelboet med Mors dag. Därför passar det bra att lyfta fram Lisa Beata den här dagen. Morsdagskaffe på Fågelboet kl. 14-17 i samarbete med Vessige-Alfshögs hembygdsförening. Smaka mor Bondesons kakor. Barnkören Sångklubben från Falkenbergs Kulturskola underhåller bland annat med sånger från August Bondesons visbok. Personal från Läns museet Varberg visar Fågelboet. Försäljning sker av Bondesonsouvenirer och boken "Marknadsgubbar på Sjönevad"

Övriga programdagar på Fågelboet 2009:

19/7 Ekomuseets dag. Öppet kl. 14-17. Askome Spelmän underhåller med bland annat Bondesonvalsen. Trädgårdsföreningen Uppsticklingarna medverkar. Kaffeservering i trädgården i samarbete med Vessige-Alfshögs hembygdsförening. Personal från Läns museet Varberg visar Fågelboet.

Försäljning av Bondesonsouvenirer och boken "Marknadsgubbar på Sjönevad"

20/9 Bondesondagen. Öppet kl. 14-17. Lars Grimbeck läser Bondeson på dialekt. Har du ett spännande föremål du vill veta mer om? Läns museichef Agneta Boqvist och 1:e antikvarie Pablo Wiking-Faria svarar på frågor om föremål. Kaffeservering i trädgården i samarbete med Vessige-Alfshögs hembygdsförening. Personal från Läns museet Varberg visar Fågelboet.

Försäljning av Bondesonsouvenirer och boken "Marknadsgubbar på Sjönevad".

Med reservation för eventuella förändringar.

Från maj-september är Fågelboet öppet för visningar. För mer information kontakta Läns museet Varberg 0340-828 30, www.lansmuseet.varberg.se

Vi söker fler recept!

I trakterna kring Vessige finns kakrecept bevarade från Fågelboet. Genom Rut Ekman i Vessigebro har vi fått recept på en kringla och en skuren kaka. Vi på Läns museet är intresserade av fler recept som kan härstamma från Fågelboet. Gärna även recept från Bondesons tid från Vessigetrakten. Kontakta oss på 0340-67 73 26. Information om Bondeson och hans familj är även välkommet till www.bondesonsallskapet.se.

Kristina Brixson
Antikvarie